

**Handleiding Samenwerkend Leren
groep 1/2**

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Success for All	5
Hoofdstuk 2: Samenwerkend Leren	6
Wat is het?	6
Wat levert Samenwerkend Leren op?	7
Samenwerkvaardigheden	8
Samenstelling van tweetallen	9
Groepsvorming	9
Werkvormen en materialen	10
Veelgestelde vragen	11
Hoofdstuk 3: De rol van de leerkracht	13
Hoe geef ik les?	13
Klassenmanagement	15
Hoofdstuk 4: Materialen	16
Inleiding	16
Materialen ter ondersteuning van het Samenwerkend Leren	16
Materialen voor de leerling	16
Hoofdstuk 5: Implementatie Samenwerkend Leren	17
Inleiding	17
Implementatielijst: de eerste fase	18
Implementatielijst: de tweede fase	19
Implementatielijst: de derde fase	20
Bijlage 1 - Toelichtingen en tips bij de eerste fase van implementatie	21
Bijlage 2 - Toelichtingen en tips bij de tweede fase van implementatie	28
Bijlage 3 - Toelichtingen en tips bij de derde fase van implementatie	35

Inleiding

Voor u ligt de *handleiding Samenwerkend Leren* van Success for All (SfA). Samenwerkend leren is een belangrijk onderdeel van het taal- leesprogramma van SfA. Deze handleiding biedt ondersteuning bij het inzetten van het samenwerkend leren.

Samenwerkend leren kan worden ingezet in alle groepen en gedurende de hele dag. Als samenwerkend leren schoolbreed wordt ingezet is het belangrijk dat het volledige schoolteam (schoolleiding, leerkrachten, onderwijsassistenten etc.) weet wat samenwerkend leren inhoudt en dat het hele team voor een succesvolle implementatie wil gaan.

In deze handleiding staat allereerst beschreven wat SfA nastreeft (hoofdstuk 1), wat samenwerkend leren is en wat het oplevert (hoofdstuk 2). Vervolgens wordt ingezoomd op de rol van de leerkracht tijdens het samenwerkend leren (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 wordt een overzicht gegeven van de materialen die ingezet kunnen worden ter bevordering van het samenwerkend leren. De handleiding wordt afgesloten met drie implementatielijsten. Aan de hand van deze lijsten kan worden beoordeeld in welke fase de school zich bevindt met betrekking tot de implementatie van samenwerkend leren (hoofdstuk 5).

We hopen dat deze handleiding op twee manieren gaat helpen:

1. **Duidelijke adviezen voor leerkrachten over hoe zij het samenwerkend leren vorm kunnen geven in de groep.**
2. **Duidelijke handvatten voor de directie om de implementatie van het samenwerkend leren door leerkrachten te volgen en te stimuleren.**

N.B. Ter voorbereiding op de invoering van het volledige SfA taal- en leesprogramma kan een school ervoor kiezen om eerst te werken aan de implementatie van het samenwerkend leren.

Hoofdstuk 1: Success for All

Robert E. Slavin, een toonaangevende Amerikaanse onderzoeker, werd halverwege de jaren 80 van de vorige eeuw gevraagd om de resultaten van al zijn onderzoek naar 'wat werkt in het onderwijs' in de praktijk te brengen op een school in Baltimore. Van een programma voor deze ene school is *Success for All* inmiddels uitgegroeid tot een compleet schoolverbeteringsprogramma waar vele scholen aan meedoen en waarvan al meer dan 2 miljoen kinderen geprofiteerd hebben.

Er is veel onderzoek gedaan waaruit blijkt dat leerlingen die werken met het SfA-programma betere leerresultaten behalen dan leerlingen op andere scholen. SfA hanteert het uitgangspunt dat ieder kind kan leren lezen en dat alle leerlingen als functioneel geletterden de basisschool moeten verlaten.

SfA-Nederland heeft de in Nederland wettelijk vastgelegde kerndoelen en referentieniveaus als richtlijn gebruikt bij het ontwikkelen van de taal- en leeslessen. Het aanbod van SfA in Nederland richt zich op de leerlijn taalvaardigheid, bestaande uit vier domeinen: mondelinge taalvaardigheid, leesvaardigheid, schrijfvaardigheid en begrippenlijst/taalverzorging.

Naast de taal- en leesontwikkeling is samenwerkend leren een belangrijk onderdeel van SfA (zie ook Hoofdstuk 2). Gedurende bijna alle leeractiviteiten wordt een werkvorm toegepast waarbij leerlingen actief moeten samenwerken. Er wordt dagelijks aandacht besteed aan een samenwerkvaardigheid, waarbij de leerkracht via modeling voordoet welk gedrag bij een bepaalde vaardigheid hoort. De vaardigheid die centraal staat wordt regelmatig besproken met de groep. Bijvoorbeeld door aan te geven in welke mate het de maatjes gelukt is aan deze vaardigheid te werken tijdens een lesactiviteit. Na afloop van elke les wordt ook met de klas besproken wat het samenwerken heeft opgeleverd en waar nog winst geboekt kan worden. Het ontwikkelen van samenwerkvaardigheden blijft het hele jaar een aandachtspunt en wordt onder andere zichtbaar gemaakt op de poster 'Hoe werken we samen?', die in elk klaslokaal hangt.

Hoofdstuk 2: Samenwerkend Leren

Wat is het?

Samenwerkend leren daagt leerlingen uit tot actief en constructief leren, stimuleert interactie, benut verschillen tussen leerlingen en draagt bij aan het realiseren van een positief pedagogisch klimaat. Bij samenwerkend leren zijn vaak meerdere leerlingen tegelijkertijd in tweetallen of teams actief. De leerlingen discussiëren samen over de leerstof, wisselen ideeën uit, geven elkaar uitleg en informatie en vullen elkaar aan. Zij helpen elkaar en zoeken samen naar een oplossing.

Effectief Samenwerkend Leren

Het plaatsen van leerlingen in maatjes/teams is niet automatisch samenwerkend leren. Er kan pas over samenwerkend leren worden gesproken als aan de volgende vijf basiskenmerken wordt voldaan:

- **Positief wederzijdse afhankelijkheid**
Leerlingen hebben elkaar nodig om het leerdoel te bereiken. Deze afhankelijkheid is positief omdat het geheel van de inspanningen meer oplevert dan de som van de individuele prestaties.
- **Individuele verantwoordelijkheid**
Elke leerling is verantwoordelijk voor zijn of haar eigen bijdrage aan het eindproduct. Dit betekent niet dat alle leerlingen hetzelfde moeten weten/kennen of kunnen, maar wel dat elke leerling een bijdrage heeft.
- **Directe interactie**
Leerlingen wisselen ideeën en informatie uit, verwoorden hun gedachten, corrigeren elkaar en leggen dingen aan elkaar uit. De leerstof krijgt meer betekenis door er met elkaar over te praten.
- **Samenwerkingsvaardigheden**
Samenwerkopdrachten hebben een inhoudelijk doel en een doel gericht op het versterken van de samenwerkvaardigheden. Door regelmatige oefening groeien de leerlingen in hun vaardigheden (bijvoorbeeld: naar elkaar kunnen luisteren, de ander uit laten spreken, oogcontact maken, complimenten maken. Zie ook: samenwerkvaardigheden).
- **Evaluatie**
Reflectie helpt leerlingen groeien. Al de bovenstaande kenmerken zijn elementen die niet automatisch tot het repertoire van een leerling behoren. Deze zullen dus geoefend en besproken moeten worden. Na het samenwerken vindt altijd een evaluatie plaats op de inhoud en op het proces.

Waarderen:

Bij samenwerkend leren worden leerlingen aangesproken op de inspanning die de groep heeft neergezet. Waardering voor de groep zorgt ervoor dat leerlingen worden bevestigd in hun succes en zijn een vast onderdeel van het samenwerkend leren. Het waarderen kan bij groep 1/2 door voorwerpen (bijvoorbeeld fiches) in een samenwerkpot te doen. Maar ook andere vormen van waarderen zijn mogelijk: een groepsyell en een vrij keuzemoment zijn ook voorbeelden die u kunt inzetten (zie ook: werkvormen). Deze waarderingen zijn een essentieel onderdeel van samenwerkend leren.

Wat levert Samenwerkend Leren op?

Uit internationaal wetenschappelijk onderzoeken weten we dat samenwerkend leren, mits goed toegepast, kan zorgen voor een verbetering van de leerprestaties van leerlingen. Naast het verbeteren van de leerprestaties kan samenwerkend leren zorgen voor een verbetering van verbale en sociale vaardigheden van leerlingen en verbeterde onderlinge relaties in de groep. Uit de eerste resultaten van het onderzoek naar het Nederlandse SfA-programma blijkt dat samenwerkend leren zorgt voor een verbetering van de mondelinge taalvaardigheid: leerlingen geven meer uitleg voor hun uitingen en ze stellen meer vragen die uitleg van andere leerlingen uitlokken. Daarnaast blijkt dat het samenwerkend leren in het Nederlandse SfA-programma zorgt voor betere samenwerkvaardigheden van leerlingen. Dit betekent dat SfA-leerlingen kunnen zorgen voor een goede sfeer in het team, een goede groepsdialoog en dat alle leerlingen meedoen aan het groepswork.

Voordelen van Samenwerkend Leren op een rijtje (mist goed toegepast in de klas):

1. **Toename van leerprestaties:** effecten op de leerprestaties van de leerlingen, onafhankelijk van de leeftijd of persoonlijke eigenschappen van het kind.
2. **Toename van de motivatie:** leerlingen blijven gemotiveerd omdat hun inspanning door de leerkracht wordt opgemerkt, gewaardeerd en gevierd.
3. **Verbetering van onderlinge relaties:** leerlingen kunnen eerder geneigd zijn begrip voor elkaar te hebben en elkaar aardiger te vinden.
4. **Verbeteringen van de verbale vaardigheden:** de mondelinge taalvaardigheid van leerlingen verbetert. Leerlingen geven meer argumenten en stellen meer vragen die uitlokken tot het geven van argumenten.
5. **Verbetering van samenwerkvaardigheden:** dit betekent dat SfA-leerlingen kunnen zorgen voor een goede sfeer in het groepje, een goede groepsdialoog en dat alle leerlingen meedoen aan het groepswork
6. **Verhoging van de eigenwaarde:** Als het werk van de leerling gewaardeerd wordt door het team, dan kan dit een positief effect hebben op de eigenwaarde en de zelfwaardering van de leerling.

Samenwerkvaardigheden

Het goed kunnen samenwerken is een vaardigheid die leerlingen moeten leren. Het samenwerken wordt geoefend aan de hand van vijf basisregels. Deze basisregels worden in de klas geïntroduceerd als samenwerkvaardigheden. Elke week wordt met een andere (zelfgekozen) samenwerkvaardigheid geoefend.

In groep 1/2 wordt alleen gewerkt met maatjes en wordt nog niet samengewerkt in teams. De leerlingen worden gewaardeerd (of beloond) door de hele groep een waardering (bijvoorbeeld punten) te geven.

Om de samenwerkvaardigheden zichtbaar te maken, hangt in elke klas de poster 'Hoe werken we samen?'. Op deze manier worden leerlingen constant herinnerd aan de verschillende samenwerkvaardigheden en het gedrag dat hierbij hoort. Blijf als leerkracht het hele jaar deze samenwerkvaardigheden oefenen en evalueren.

Hoe werken we samen?

Luister actief.
Kijk naar elkaar.
Luister naar elkaar.
Praat er niet doorheen.

Leg je idee uit en stel vragen.
Vertel waarom je iets vindt.
De rest van het team stelt hier vragen over.

Iedereen doet mee.
Iedereen is belangrijk.

Help elkaar.
Dan weet het hele team het antwoord.

Maak de opdracht af.
Dan is het doel bereikt.

Success for All
NEDERLAND

Copyright Success for All. Alle rechten voorbehouden.

Placemat voor elke samenwerkvaardigheid

Als je fijn samenwerkt, geeft dat positieve energie. Maar samenwerken kan ook lastig zijn, bijvoorbeeld als er uiteenlopende ideeën zijn over inzet of taakverdeling. Om goed te kunnen samenwerken is het nodig om eerst de samenwerkvaardigheden te oefenen en te bespreken met de leerlingen; hoe ziet deze vaardigheid eruit, hoe klinkt dit, waarom is het belangrijk? Om dit te kunnen oefenen en bespreken zijn de samenwerkvaardigheden door middel van placemats inzichtelijk gemaakt voor de leerkracht. Aan de hand van de uitleg op de placemats kan de leerkracht in groep 1/2 uitleggen wat hij/zij van de leerlingen verwacht bij een bepaalde vaardigheid.

Zo ziet het eruit		Zo klinkt het	
Ik kan dit al: <ul style="list-style-type: none"> - Ik zit in de actieve luisterhouding - Ik zit rechtop in mijn stoel. - Ik draai mijn gezicht naar de ander toe. - Ik kijk de ander in de ogen. - Ik heb mijn handen leeg. 		Ik kan dit al: <ul style="list-style-type: none"> - Je zegt: "Ik vind dat we voor antwoord A moeten kiezen, omdat ...". - Als het niet duidelijk is wat je bedoelt, kan één van je teammaatjes vragen: "Wat bedoel je?". 	
Ik kan iemand helpen: <ul style="list-style-type: none"> - Ik zit in de actieve luisterhouding - Ik zit rechtop in mijn stoel. - Ik draai mijn gezicht naar de ander toe. - Ik kijk de ander in de ogen. - Ik heb mijn handen leeg. 		Ik kan iemand helpen: <ul style="list-style-type: none"> - Als iemand vergeet uit te leggen waarom hij/zij iets vindt, kun je zeggen: "Het helpt je maatje/teamgenoten om te zeggen waarom je iets vindt, zo begrijpt hij/ zij je beter". 	
Waarom is het eigenlijk belangrijk? <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zo begrijp jij de ander beter. ▪ Zo begrijpt de ander jou beter. ▪ Je moet goed nadenken over wat je vindt. ▪ Je leert van elkaar. 		Voorbeelden <ul style="list-style-type: none"> - Binnen school: Bij Denken-Delen-Uitwisselen kun je tijdens het uitwisselen heel goed ideeën uitleggen en vragen stellen. - Buiten school: Je wilt graag op voetbal en kunt uitleggen waarom: misschien wil je graag op voetbal omdat je beste vriend er ook op zit of omdat je net zo goed wilt worden als Messi! 	
Groepsvormingsactiviteiten 7, 11 Brain Game 22, 34			

Samenstelling van tweetallen

In de SfA-lessen staat in groep 1/2 het werken met een maatje centraal. Het samenstellen van de maatjes wordt altijd door u als leerkracht gedaan. Bij het aanwijzen van de maatjes is het belangrijk om na te denken over heterogene samenstelling (onder andere op basis van niveau, geslacht, sociale vaardigheden en achtergrond).

Het doel is om goed functionerende tweetallen te vormen. Er kan rekening gehouden worden met gedrag en met bepaalde combinaties, maar vermijd maatjes die bestaan uit leerlingen die al goede vrienden zijn. Het is belangrijk dat u de maatjes niet op andere momenten wisselt, dan bij het ingaan van een nieuwe periode (bijvoorbeeld na een vakantie). Het is de bedoeling dat leerlingen leren goed samen te werken, ongeacht met wie ze een schoudermaatje vormen.

Groepsvorming

Groepsvormingsactiviteiten

SfA onderschrijft het belang van een positief groepsklimaat als voorwaarde voor het leren. Vanuit SfA worden suggesties voor groepsvormingsactiviteiten gegeven. De beschrijving van deze activiteiten is te vinden op handzame kaarten. Het zijn zowel klas- als teamactiviteiten van 10-30 minuten om de groepsvorming te bevorderen. De activiteiten kunnen ingezet worden om een fijne groepssfeer te creëren en het samenwerken te stimuleren. Bepaalde activiteiten zijn gekoppeld aan een samenwerkvaardigheid, deze activiteiten zijn te vinden op de eerdergenoemde placemats.

Brain Games

Deze korte spelletjes zijn met name bedoeld om groepsvorming, concentratie, geheugen en zelfregulatie te stimuleren. De Brain Games kunnen op verschillende momenten, gedurende de hele dag, ingezet worden. Ook de beschrijving van deze spelletjes is te vinden op handzame kaarten.

N.B. niet alle groepsvormingsactiviteiten/spelletjes zijn geschikt voor kleuters. Leerkrachten kunnen zelf bepalen welke geschikt zijn voor de groep.

Coöperatieve werkvormen

Onderstaande coöperatieve werkvormen worden veel toegepast binnen *Success for All*.

Denken - Delen - Uitwisselen (DDU)

Deze coöperatieve werkvorm is eenvoudig toe te passen en vormt een krachtig middel om alle leerlingen aan het denken te zetten. Tijdens DDU worden de volgende stappen uitgevoerd:

1. De leerkracht stelt een vraag aan de hele groep.
2. De leerlingen krijgen de tijd om in stilte over het antwoord na te denken (**Denken**).
3. De leerlingen bespreken het antwoord met hun maatje (**Delen**). Samen komen zij tot het beste antwoord.
4. De leerkracht vraagt een aantal leerlingen om hun antwoorden met de hele klas te delen (**Uitwisselen**).

Tip! Vraag ook naar het antwoord van het maatje: zo kunt u checken of er goed is 'gedeeld' in het tweetal.

Maatje-Praatje

Maatje-Praatje is een werkvorm die, in tegenstelling tot Denken-Delen-Uitwisselen, erg geschikt is voor het snel controleren van begrip en/of het activeren van leerlingen bij gesloten vragen. Bij dit type vragen is er maar sprake van één goed antwoord. De leerlingen worden geacht om het antwoord op de vraag hardop uit te wisselen aan hun maatje, dit kan in rap tempo.

Kaartenbak (in ontwikkeling)

Een kaartenbak voor groep 1/2 met daarin lessen/werkvormen die leerlingen voorbereiden op het samenwerkend leren in groep 3. Op deze kaarten zijn dagelijkse of wekelijks terugkerende activiteiten te vinden ter ondersteuning van het (leren) samenwerken. Hierbij kan worden gedacht aan overleggen met een maatje, simpele vormen van klassenmanagement en het vieren van succes.

IJslollystokjes

Om de betrokkenheid, maar ook de individuele verantwoordelijkheid van leerlingen te stimuleren, kunt u ook gebruik maken van ijslollystokjes om beurten uit te delen. Doe zoveel stokjes in een potje als er leerlingen zijn en schrijf op elk stokje de naam van een leerling. Bij het geven van een beurt trekt u een stokje uit het potje. Iedere leerling moet ervoor zorgen dat hij of zij het antwoord op een vraag weet, ze kunnen immers altijd de beurt krijgen.

Yells

Naast het uitdelen van punten kunnen gedrag en prestaties ook gewaardeerd worden met een yell. U geeft als leerkracht aan dat u ziet dat leerlingen vorderingen maken in het samenwerken of formuleren van hun antwoorden. Deze vorderingen mogen gevierd worden met een yell van de 'yell en juich poster'.

Waardering

Met de punten die leerlingen verdienen kan aan het eind van de week een beloning verdiend worden. Voorbeelden hiervan zijn: een kwartier extra speeltijd voor de hele groep, een prentenboek voorlezen etc.

Veelgestelde vragen

Prettig en effectief samenwerken gaat niet vanzelf. Het hoeft ook niet perfect te gaan, samenwerken is een moeilijk proces dat altijd onderhouden moet blijven worden. Hieronder worden enkele veel gestelde vragen besproken.

Hoe zorg ik voor een prettig geluidsniveau?

Een SfA-klas is per definitie een klas waar veel gepraat wordt omdat leerlingen veel moeten overleggen. Er is dus altijd enige rumoer te verwachten. Om het geluidsniveau niet grensoverschrijdend te laten zijn, kan de stemthermometer worden gebruikt. Hiermee geeft u aan wanneer het gepast is om stil te zijn/te fluisteren/harder te praten (op de website zijn meerdere voorbeelden van stemthermometers te vinden). Schoudermaatjes die op een passend geluidsniveau praten, kunnen worden gewaardeerd met complimenten. Als het geluidsniveau te hoog is, kunt u het stilteteken (zie Hoofdstuk 4) gebruiken om de rust terug te brengen. Als het geluidsniveau een probleem blijft omdat leerlingen moeite hebben taakgericht te blijven, kan de samenwerkopdracht worden verkort. Bij het samenstellen van de schoudermaatjes is het belangrijk dat de 'praters' over verschillende tweetallen worden verdeeld.

Bij rumoer in de klas blijft de belangrijkste vraag of de leerlingen taakgericht zijn. Als dit het geval is, de leerlingen zijn verwikkeld in een discussie over de juistheid van een antwoord, dan is ingrijpen niet noodzakelijk en misschien zelfs niet wenselijk tenzij andere tweetallen daar hinder van ondervinden.

Wat als één leerling al het werk doet?

Er zijn meerdere mogelijkheden om het samenwerken te stimuleren.

- Geef willekeurige beurten aan leerlingen door middel van ijslollystokjes (zo voorkomt u dat alleen leerlingen die hun vinger opsteken de beurt krijgen).
- Zorg dat iedereen verantwoordelijk en aansprakelijk is voor zijn eigen bijdrage. De taakverdeling moet vooraf vastliggen.
- Laat leerlingen materialen delen (geef bijv. één boek in plaats van twee).
- Laat leerlingen bij schrijf-/tekenopdrachten met verschillende kleuren werken en vertel leerlingen dat elke kleur evenveel zichtbaar moet zijn op het eindresultaat.
- Geef aan hoe lang elke leerling aan het woord mag zijn, bijv. met behulp van een timer op het bord.
- Prijs maatjes die goed samenwerken. Hiermee maakt u indirect zichtbaar waar andere maatjes nog kunnen verbeteren.

Wat als leerlingen binnen een tweetal niet goed met elkaar kunnen opschieten?

Het heeft tijd nodig om aan elkaar en aan het samenwerken te wennen. Leerlingen moeten leren begrijpen dat samenwerken erbij hoort en nodig is om succesvol te zijn. Om een negatieve sfeer om te buigen, kan het helpen om extra groepsvormingsactiviteiten te doen. Het is belangrijk om iedere dag een moment tijd vrij te maken om met de klas te bespreken hoe de samenwerking verloopt. Laat zien hoe goed samenwerken er wél uit ziet en bespreek hoe conflicten opgelost kunnen worden. Laat leerlingen ook de positieve eigenschappen van hun maatjes benoemen. Stel voor elk tweetal zijn eigen doelen, steeds één stapje hoger dan wat het tweetal aankan.

Als een leerling echt weigert om in een tweetal te werken of zeer storend gedrag laat zien, kunt u hem uiteraard niet dwingen om samen te werken. U kunt hem tijdelijk apart zetten en zelfstandig laten werken. Probeer erachter te komen waar de blokkade vandaan komt: wordt de leerling bijvoorbeeld sociaal of cognitief overvraagd, of is er iets gebeurd waardoor hij of zij zich zo gedraagt? Probeer het wel aantrekkelijk te maken om samen te werken: deze leerling moet dezelfde opdrachten doen als de andere leerlingen, maar heeft geen hulp van een maatje. Hopelijk geeft dit de leerling inzicht in de voordelen van een tweetal en wil hij of zij zelf terug. Zorg ervoor dat de opdrachten niet te moeilijk zijn en bij voorkeur aansluiten op de belangstelling of capaciteit van de leerling, zodat hij of zij weer positieve ervaringen opdoet met samenwerken.

Hoofdstuk 3: De rol van de leerkracht

Hoe geef ik les?

Samenwerkend leren gaat niet vanzelf. U als leerkracht speelt een belangrijke rol tijdens dit proces. Zonder adequate begeleiding bestaat de kans dat de samenwerking tussen leerlingen niet optimaal verloopt, zowel op cognitief als op sociaal-emotioneel vlak. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld moeite hebben met het bedenken van een taakstrategie of in conflict raken. Wanneer dit niet tijdig wordt gesignaleerd, kunnen de kwaliteit van het samenwerkingsproces en de uiteindelijke leerprestaties hieronder lijden.

Hoe starten met het aanleren van een werkvorm:

Bij het aanleren van de werkvorm bent u als leerkracht eerst vooral actief: u leert de werkvorm aan. Tijdens het uitvoeren van de werkvorm doet u een stapje terug en kijkt u wat er gebeurt. Alleen wanneer het echt nodig is, komt u in actie. Tot slot blikt u na afloop met de leerlingen terug. Wat ging er goed, wat heeft u allemaal gezien waar u tevreden over bent?

Een werkvorm wordt aangeleerd in stappen:

1. Leg de werkvorm uit, zowel auditief als visueel (modeling) – zorg dat de posters met de samenwerkvaardigheden zichtbaar zijn in het lokaal.
2. Demonstreer wat de bedoeling is (modeling).
3. Check of de leerlingen begrepen hebben wat de bedoeling is.

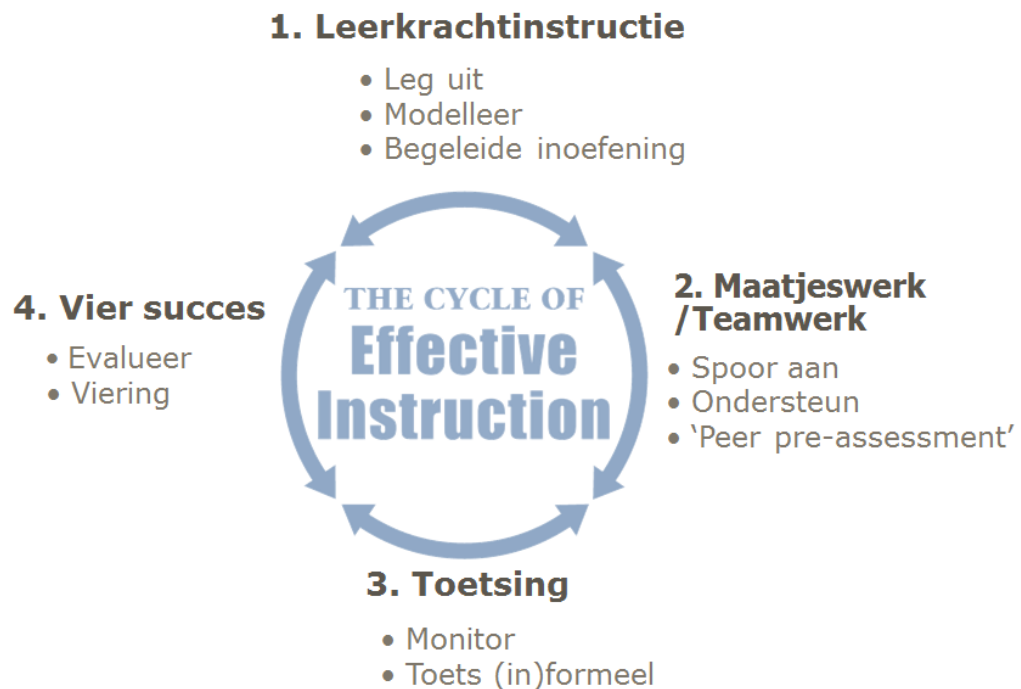
Neem en geef de tijd om een werkvorm uit te proberen en te zorgen dat het een succes wordt.

Tips:

- Geef de leerlingen de kans om het zelf uit te zoeken, ga niet direct helpen.
- Help een tweetal, niet één leerling.
- Help in eerste instantie vragend.
- Spreek verwachtingen uit met betrekking tot het gedrag van de leerlingen.
- Loop rondes, observeer en benoem en bekrachtig gewenst gedrag.
- Besteed aandacht aan de samenwerkvaardigheid die centraal staat.
- Houd overzicht.

De Cyclus van Effectieve Instructie

Binnen Success for All wordt er gebruik gemaakt van de Cyclus van Effectieve Instructie. SfA maakt zich sterk voor een duidelijke leerkrachtinstructie (met name door uitleg en modeling). Tegelijkertijd worden er in elke les meerdere samenwerkmomenten gerealiseerd aangezien leerlingen zelf actief moeten zijn en veel van elkaar kunnen leren.

De opbouw van instructie is over het algemeen als volgt:

- Leerkrachtinstructie:
 - U introduceert het onderwerp. U doet hardop denkend voor welke stappen leiden tot een goed antwoord (eventueel in rollenspel samen met een leerling). U oefent samen met de leerlingen, met behulp van een coöperatieve werkvorm.
- Maatjeswerk:
 - Leerlingen werken met hun maatje aan een bepaalde opdracht. U loopt rond, ondersteunt, stelt verhelderende vragen.
- Toetsing:
 - Informeel: U bespreekt de opdracht, waarbij u gebruikt maakt van een coöperatieve werkvorm, u stelt vragen, laat leerlingen hun antwoorden verhelderen, vraagt indien nodig door.
- Vier successen:
 - Evaluer proces en product met de leerlingen.
 - Vier successen door middel van punten en yells.

Een optimaal klassenmanagement zorgt ervoor dat leerlingen hun tijd optimaal kunnen besteden. SfA heeft hiervoor een aantal klassenmanagementgebaren, die leerlingen stimuleren om op een juiste en efficiënte manier aan het werk te gaan en te blijven. Er is bewust voor gekozen om deze gebaren in stilte te laten verlopen, omdat hiermee het signaal afgegeven wordt dat wanneer u als leerkracht iets zegt, dit altijd van belang is (en bijvoorbeeld niet slechts om een aantal leerlingen tot de orde te roepen) en iedereen dan dus goed moet luisteren.

Om een doorgaande lijn te kunnen waarborgen, is het van belang in alle groepen dezelfde gebaren te gebruiken, zodat processen geautomatiseerd kunnen worden en leerlingen altijd weten waar ze aan toe zijn.

Gebaren

- Stilteteken: hand omhooghouden
 - Gebruik het stilteteken om aan te geven dat u absolute stilte verlangt. Praat zelf niet totdat iedereen het teken heeft gezien en stil is (deel in het begin veel punten uit als de klas reageert op het stilteteken).
- Actief luister-teken: letter L met duim en wijsvinger
 - Gebruik het actief luister-teken als stille herinnering om aan te geven dat u van de leerlingen verwacht dat zij actief naar u (of een andere leerling) luisteren.
- Denk-teken: wijsvinger naar de zijkant van het hoofd
 - Gebruik het denk-teken om aan te geven dat iedereen in stilte na moet denken over het antwoord (denkfase in DDU). Leerlingen mogen op dat moment niets anders doen.
- Deel-teken: wijsvinger en middelvinger gekruist
 - Gebruik het deel-teken om aan te geven dat de leerlingen hun antwoorden kunnen uitwisselen (deelfase in DDU).
- Klaar-duim: duim voor de borst houden
 - Dit gebaar is voor leerlingen. Door hun duim voor hun borst te houden, geven leerlingen aan dat ze klaar zijn met het overleg met hun maatje.
- Maatje-praatje: wijsvingers wijzen naar elkaar
 - Gebruik dit gebaar om aan te geven dat leerlingen het antwoord op een vraag aan hun maatje moeten vertellen.
- Mijn beurt, jouw beurt: wijs naar uzelf, vervolgens naar de leerlingen
 - Wijs met twee handen naar uzelf als u iets zegt, wijs vervolgens met twee handen naar de leerlingen als u wilt dat zij dit antwoord herhalen of antwoord geven op de vraag.

Hoofdstuk 4: Materialen

Inleiding

Success for All heeft verschillende materialen ontwikkeld ter ondersteuning van het samenwerken. Het doel van dit materiaal is de leerling minder afhankelijk te maken van u als leerkracht, waardoor hij of zij zelf op zoek kan gaan naar informatie over hoe iets aangepakt moet worden.

Materialen ter ondersteuning van het Samenwerkend Leren

Posters

Hoe werken we samen?
Samenwerkvaardigheden en gedrag dat hierbij hoort.

Denken – Delen – Uitwisselen
Stappenplan bij het samenwerken met je maatje.

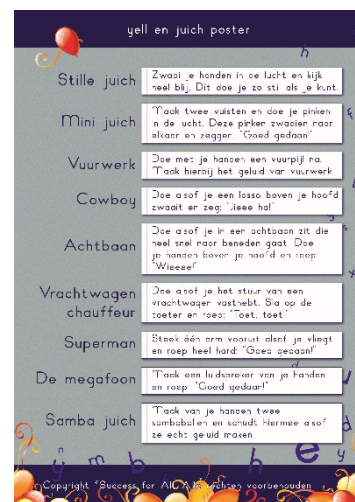
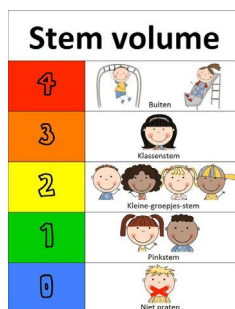

Yell en juich poster

Overzicht met yells die gebruikt kunnen worden om successen te vieren.

Stemthermometer

Visueel hulpmiddel waarmee aangegeven kan worden welk stemniveau van de leerlingen verwacht wordt.

Materialen voor de leerling

Bloemetje-bijtje-vlinder kaarten

Kaartjes die voor leerlingen inzichtelijk maken met wie ze een maatje zijn. Eveneens een methode voor u om aan te geven wie er mag beginnen.

Hoofdstuk 5: Implementatie Samenwerkend Leren

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de implementatielijsten besproken. Deze implementatielijsten kunnen door SfA-coördinatoren, leerkrachten en directeuren gebruikt worden om het samenwerkend leren in een klas te observeren. Een ingevulde lijst geeft aan in welke fase een school zich bevindt met betrekking tot de implementatie van het samenwerkend leren.

Er zijn 3 fases, elk met elk een herkenbare kleur:

- **1^e fase: In ontwikkeling**
- **2de fase: Gerealiseerde praktijk**
- **3de fase: Verfijnde praktijk**

Soms zullen scholen elementen van de gerealiseerde of zelfs de verfijnde praktijk laten zien, maar tegelijkertijd nog toewerken naar een schoolbrede implementatie van de indicatoren uit de ontwikkelfase. De resultaten van de implementatielijst kunnen gebruikt worden in het stellen van schoolspecifieke doelen voor de komende periode.

FLITSBEZOEKEN

Tijdens korte bezoeken in de groep monitort de coördinator (of een andere observator) of een indicator tijdens de les is gezien of niet. De items worden gescoord als **'gezien' (G)** of **'niet gezien' (N)** bij elke **leerkracht (L1, L2, enz.)**.

Na de individuele observaties worden de uitkomsten bij elkaar opgeteld. Op deze manier kan er op eenvoudige wijze worden vastgesteld in welke mate een indicator schoolbreed geïmplementeerd wordt.

Hiervoor worden de volgende afkortingen gebruikt:

S (schoolbreed) = In de gehele school is dit onderdeel te zien (95% van de lk).

M (merendeel) = Bijna alle leerkrachten laten dit onderdeel zien (80% van de lk).

A (aantal) = Een deel van de leerkrachten zetten dit onderdeel in (40% van de lk).

L (leren) = De staf is bezig om dit onderdeel te introduceren bij de leerkrachten.

Continue monitoring is cruciaal. Door wisselingen van focus, personele veranderingen, et cetera is het namelijk goed mogelijk dat 'in het verleden behaalde resultaten geen garantie bieden voor de toekomst'.

Groep 1/2									
In ontwikkeling: de eerste fase van implementatie			Gezien = G Niet gezien = N						Samengevat:
			L1	L2	L3	L4	L5	L6	S/M/A/L
In ontwikkeling	1.	De samenwerkvaardigheden zijn zichtbaar in de groep. Het lesgeven bevat modeling en begeleide oefeningen passend bij het begrip van de leerlingen over de samenwerkvaardigheid.							
	2.	Er is een samenwerkpot in de groep aanwezig. Hier worden regelmatig voorwerpen in gedaan om de groep te kunnen belonen voor het goed uitvoeren van samenwerkvaardigheden.							
	3.	Het stiltegebaar wordt consequent gebruikt en leerlingen reageren er op de juiste wijze op.							
	4.	Leerlingen spreken in volledige zinnen wanneer ze antwoord geven op vragen van leerkrachten.							
	5.	Leerkrachten gebruiken gebaren en routines ('Maatje Praatje', 'Mijn beurt, Jouw beurt', DDU) regelmatig en effectief tijdens het lesgeven. Deze worden gebruikt om een goed tempo in de les te houden en leerlingen actief bij de les te betrekken.							
	6.	Yells worden gebruikt als snelle beloningen.							
	7.	Het 'klaar-duim' gebaar wordt door leerlingen gebruikt om te laten zien dat ze klaar zijn met een taak.							

Groep 1/2									
Gerealiseerde praktijk: de tweede fase van implementatie			Gezien = G Niet gezien = N						Samengevat:
			L1	L2	L3	L4	L5	L6	S/M/A/L
Gerealiseerde praktijk	8.	Leerkrachten gebruiken Maatje-Praatje en DDU regelmatig en effectief tijdens het lesgeven.							
	9.	Leerkrachten stellen hun vragen middels complete zinnen en modellen geschikte antwoorden om zo de structuur van het herhalen van een deel van de vraag bij het geven van een antwoord aan te leren.							
	10.	Leerkrachten gebruiken ijslollystokjes met namen om te kijken tot welk antwoord de maatjes zijn gekomen en de maatjes zijn hier goed op voorbereid.							
	11.	‘Vraag Drie voor Mij’ wordt door leerkrachten gebruikt om de onderlinge betrokkenheid en ondersteuning van leerlingen te bevorderen. Het brengt effectief leren van leeftijdsgenoten tot stand en zorgt voor meer zelfstandigheid en uitgestelde aandacht.							
	12.	Spreektijd van leerlingen is gelijk aan, of meer dan spreektijd van leerkracht. Iedere leerling moet betrokken zijn in een maatjesoverleg als spreker of actieve luisteraar gedurende de helft van de lestijd.							
	13.	Leerkrachten geven de ruimte voor gesprekken tussen maatjes om zo het beheersen van de leerdoelen te bevorderen.							

Groep 1/2									
Verfijnde praktijk: de derde fase van implementatie			Gezien = G Niet gezien = N						Samengevat:
			L1	L2	L3	L4	L5	L6	S/M/A/L
Verfijnde praktijk	14.	Nadat leerlingen met maatjes hebben overlegd (DDU), volgt klassikale uitwisseling waarbij leerlingen willekeurig worden geselecteerd om het maatjesduo te vertegenwoordigen. Punten worden toebedeeld en successen worden gevierd.							
	15.	Tijdens klassikale uitwisseling vatten leerkrachten samen, tackelen ze misconcepties of onjuistheden en zetten ze aan tot denken door gerichte vragen te stellen.							
	16.	Leerkrachten stimuleren en motiveren leerlingen om het samenwerken te verbeteren door het gebruik van punten.							
	17.	De leerkrachten modelen de vaardigheden die nodig zijn om aan de slag te kunnen samen met andere leerlingen.							
	18.	Leerkrachten faciliteren maatjesoverleg en leerling interacties door herhaling van de opdracht, het stellen van vragen, het uitbreiden van de vragen en het uitdagen van de maatjes om de diepte van het overleg te vergroten en individuele vooruitgang te garanderen. Belangrijk hierbij zijn de kwaliteit van het overleg, uitdagende vragen en het benadrukken van de meerwaarde van samen tot een oplossing te komen.							

Bijlage 1 - Toelichtingen en tips bij de eerste fase van implementatie

1. De samenwerkvaardigheden zijn zichtbaar in de groep. Het lesgeven bevat modeling en begeleide oefeningen passend bij het begrip van de leerlingen over de samenwerkvaardigheid.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- De posters met samenwerkvaardigheden hangen op een zichtbare plek in alle lokalen door de hele school heen.
- De leerkracht modelt het gedrag behorend bij de samenwerkvaardigheid.
- In het begin kan de focus liggen op het respectvol en juist met elkaar omgaan, maar het langetermijndoel is het ontwikkelen van het leergedrag van leerlingen.
- In groep 1/2 zitten leerlingen niet in teams zoals bij M3 tot en met Plus, maar hier wordt de hele groep als team gezien. Bij het samenwerkend leren wordt alleen gewerkt met maatjes.
- Elke keer nadat een specifiek gedrag door de leerkracht gemodeld is, geeft de leerkracht punten aan de groep om ze te belonen als ze het samenwerkdoel juist hebben gebruikt. Hiermee wordt het signaal afgegeven dat de leerkracht de inspanning van de de groep heeft gezien en dit positief waardeert.
- De cyclus van het modelen van een samenwerkvaardigheid waar vervolgens feedback op gegeven wordt, wordt door elke leerkracht op school gebruikt. Geleidelijk worden vaardigheden uitgebreid zodat leerlingen hun eigen doelen kunnen bepalen en hun eigen progressie kunnen meten. Dit zou moeten resulteren in goed ontwikkelde metacognitieve vaardigheden bij oudere leerlingen.
- Na verloop van tijd zal het leergedrag van leerlingen verbeteren en het modelen en belonen kan dan gefocust worden op het ontwikkelen van leervaardigheden van hogere orde in plaats van op het managen van gedrag.

Tips

- Noem een leerling die zich slecht gedraagt niet bij naam. Dit zal alleen maar leiden tot negatieve emoties bij de specifieke leerling, maar ook bij zijn/haar klasgenoten.
- Identificeer het probleem dat de meeste impact heeft op het leren. Vertel de leerlingen dat dat gedrag problematisch is en waarom. Model het juiste gedrag (op het juiste niveau). Geef vervolgens punten als de leerlingen het juiste gedrag laten zien.
- Het is belangrijk om meteen punten uit te delen als problematische maatjes goed gedrag laten zien. Punten geven feedback, bevestigen het verwachte gedrag en zorgen ervoor dat alle leerlingen zich succesvol voelen.
- Geef punten en benoem gedrag om duidelijk te maken wat de leerlingen goed hebben gedaan.

Bronnen

- Poster 'Hoe werken we samen?'
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Kaartenbakmaterialen groep 1/2 (in ontwikkeling)
- Samenwerkpot, bak voor fiches e.d. (voor de groepen 1/2-start groep 3)
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

2. Er is een samenwerkpot in de groep aanwezig. Hier worden regelmatig voorwerpen in gedaan om de groep te kunnen belonen voor het goed uitvoeren van samenwerkvaardigheden.

Groep 1/2

- In groep 1/2 zitten leerlingen niet in teams zoals bij M3 tot en met Plus, maar hier wordt de hele groep als team gezien. Bij het samenwerkend leren wordt alleen gewerkt met maatjes.
- Om effectief samen te kunnen werken is het belangrijk dat leerlingen altijd in duo's samenwerken. Als er een oneven aantal leerlingen is, is het werken met drie maatjes een optie.
- Maatjes moeten aangewezen worden door de leerkracht.
- Maatjes moeten naast elkaar zitten tijdens het samenwerkend leren.
- Maatjes moeten idealiter gemixt zijn (prestaties, etniciteit, geslacht).

Tips

- Wissel nooit van maatjes vanwege (persoonlijke) conflicten. Dit zal het signaal afgeven dat leerlingen zelf een maatje kunnen kiezen. Kies in plaats daarvan een passend samenwerkdoel en model dit gedrag. Waardeer het gedrag bij de maatjes met punten zodra je het juiste gedrag ziet.
- Het is een goede gewoonte om regelmatig van maatjes te wisselen.
- Stel vragen als: "Wat zei je maatje?" of "Hoe helpt je maatje jou?" of "Kan iemand anders uit de groep helpen om de vraag te beantwoorden?".
- Accepteer dat het bij sommige maatjes wat langer duurt om goed samen te werken. Model gewenst gedrag en beloon de groep met punten.
- Bespreek met de groep hoeveel punten verdiend moeten worden om een beloning voor de hele groep te behalen.
- Geef de groep van tevoren aan welke beloning er verdiend kan worden als er voldoende punten in de samenwerkpot zitten. Een beloning kan zijn: een prentenboek voorlezen, een spelletje doen, langer/extra buitenspelen.
- Haal nooit punten weg uit de samenwerkpot.
- Geef tegelijkertijd punten aan meerdere maatjes.
- Noem geen namen van leerlingen die zich niet goed gedragen, maar:
 - Model het gedrag dat je wilt zien.
 - Geef royaal punten aan maatjes die het goede gedrag laten zien.
 - Herinner de groep eraan als ze nog geen punten hebben verdiend voor het gedrag dat je wilt zien.
 - Gewenst gedrag waardeer je met punten zodra je het ziet.

Bronnen

- Poster 'Hoe werken we samen?'
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Kaartenbakmaterialen groep 1/2 (in ontwikkeling)
- Samenwerkpot, bak voor fiches e.d. (voor de groepen 1/2-start groep 3)
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

3. Het stiltegebaar wordt consequent gebruikt en leerlingen reageren er op de juiste wijze op.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Deze klassenmanagementstrategie stelt leerkrachten in staat om snel en op een stille manier de aandacht van leerlingen te trekken.

- Steek je hand in de lucht en blijf stil om de aandacht van leerlingen te trekken.
- Wanneer leerlingen dit stiltegebaar zien van de leerkracht maken zij hun zin af, steken hun hand in de lucht en richten hun aandacht op de leerkracht in stilte.
- De leerkracht houdt zijn hand in de lucht tot dat alle leerlingen het gebaar nabootsen en stil en oplettend zijn.
- In samenwerkend leren scholen wordt dit gebaar de hele dag door gebruikt: in het klaslokaal, in de gymzaal, tijdens bijeenkomsten, in de overblijfruimtes en op het speelplein.
- **Leerlingen moeten snel en stil op dit gebaar reageren, waarbij zij hun aandacht op de leerkracht richten.**
- Alleen in groep 1/2 kan het gebruik van beide handen in de lucht effectief zijn. Dit weerhoudt leerlingen ervan om te spelen met speelgoed met de vrije hand wanneer standaard stiltegebaar met één hand wordt gebruikt. Aan het einde van de groep 2 moeten leerlingen ertoe in staat zijn om één hand te gebruiken tijdens het stiltegebaar als overgang naar groep 3.

Tips

- Praat niet wanneer je hand in de lucht is. Dit is een stille klassenmanagementstrategie. De enige manier waarop leerlingen dit begrijpen, is wanneer de leerkracht ook stil is wanneer zijn/haar hand in de lucht is. Laat je hand zakken voordat je spreekt.
- Begin niet met het volgende deel van de les voordat alle leerlingen hier klaar voor zijn en hun aandacht erbij hebben. Dit heeft oefening nodig. Het toekennen van punten aan maatjes die aandachtig luisteren is vaak effectief. Maak een spel van de tijd die leerlingen nodig hebben om hun aandacht erbij te houden.
- Analyseer wat er mis gaat wanneer het stiltegebaar niet werkt. Praat je wanneer je hand in de lucht is? Weten de leerlingen dat ze hun zin mogen afmaken voordat zij hun hand in de lucht steken? Wacht je totdat alle leerlingen aandachtig luisteren voordat je verder gaat met de les? Model je op de juiste manier en ken je punten toe voor goed gedrag waar nodig?
- Help leerlingen bij het ontwikkelen van verschillende praatniveaus; een fluisterstem, een overlegstem, een groepsstem etc., wanneer lawaai een probleem blijft. Zet het geven van punten in bij het aanleren van praatniveaus als onderdeel van groepssamenwerkingspunten en complimenteer leerlingen voor het volhouden van het juiste praatvolume.
- Wees origineel met het stiltegebaar, sporadisch kan je gebruik maken van een ander gebaar (bijvoorbeeld het aanraken van je linker oorlel) in de groep. Ken punten toe aan maatjes die het eerst reageren op het gebaar en deel dit in de groep.
- Er mag gebruik gemaakt worden van een geluid door de leerkrachten om de aandacht van de leerlingen te krijgen, zowel buiten het lokaal als binnen het lokaal. Dat korte geluid wordt direct gevolgd door het stiltegebaar.

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)

4. Leerlingen spreken in volledige zinnen wanneer ze antwoord geven op vragen van leerkrachten.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- De antwoorden van leerlingen zijn geformuleerd in volledige en uitgebreide zinnen.
- Wanneer antwoorden van leerlingen onvolledig zijn, dan worden deze uitgebreid met hulp en ondersteuning van de leerkrachten.

Tips

- Geef ruimte om het spreken in volledige zinnen te oefenen met maatjes d.m.v. DDU.
- Beloon het antwoorden in een volledige zin steeds met punten.
- Model het spreken en antwoord geven in volledige zinnen.

Bronnen

- Handleidingen M3 en E3 en handleidingen bij de leesboeken B4 en M4, onderdeel 'Correcte en complete zinnen'.
De handleidingen zijn te vinden op de Success for All website.
In de o.a. de handleiding van het leesboek 'Kaat Piraat' (B4/M4) staat op bladzijde 17 de uitleg van het onderdeel 'Correcte en complete zinnen' beschreven.

5. Leerkrachten gebruiken gebaren en routines ('Mijn beurt, Jouw beurt', 'Maatje Praatje', DDU) regelmatig en effectief tijdens het lesgeven. Deze worden gebruikt om een goed tempo in de les te houden en leerlingen actief bij de les te betrekken.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Deze klassenmanagementstrategieën zijn ontwikkeld om ervoor te zorgen dat de lessen een goed tempo hebben en waarbij leerkrachten zich kunnen focussen op de inhoud van de les in plaats van instructies op gewenst gedrag.

- Deze gebaren en routines zijn zeer effectief om het tempo te bevorderen tijdens de lessen.
- De samenwerkvormen worden ook ondersteund door gebaren opdat het inzetten van deze vormen weinig tijd kost en de leerlingen zich gelijk kunnen focussen op de inhoudelijke opdracht.

Tips

- In de beginfase kan het nodig zijn voor de leerkracht om nadrukkelijk aandacht te besteden aan het aanleren en vaak modelen van de routines rondom de samenwerkvormen. In een later stadium voldoet het stille gebaar dat bij de samenwerkvorm hoort.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

6. Yells worden gebruikt als snelle beloningen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- Yells zijn simpele beloningen die bestaan uit acties, woorden en lawaai. Een lijst van mogelijke suggesties is te vinden in de Gebruikswijzer en op de yell- en juichposter.
- Leerkrachten kunnen een yell inzetten wanneer de hele groep, maatjes of een individuele leerling iets goeds doet.
- Yells moeten regelmatig gebruikt worden gedurende de dag.
- **Leerlingen moeten de yells als een leuk onderdeel van de tijd op school zien en als een bevestiging van hun inspanning om de opdracht tot een goed einde te brengen.**

Tips

- Het is belangrijk om het doel van yells duidelijk te stellen, yells zijn voor het belonen van leerlingen voor hun goede werk. Yells maken leerlingen aan het lachen omdat ze gek en grappig zijn.
- Yells werken als energizers: even bewegen en daarna weer verder. Als een taak veel van de leerlingen vraagt, kan een yell ingezet worden om mentale ontspanning te bieden. Het oppeppen van de les met regelmatige yells voegt plezier toe en veroorlooft de leerlingen (en de leerkracht) momenten van ontspanning voor het brein voor een aantal seconden. Deze momenten van ontspanning bevorderen het behoud van de concentratie.
- Bij jonge kinderen kan de leerkracht het stiltegebaar laten zien om aan te geven dat de yell is afgelopen.
- In groep 3 tot en met 8 kunnen leerlingen hun eigen team of groepsyells bedenken. De leerkracht kan tijdens een moment van succes vragen om deze yell uit te voeren.
- Yells zijn leuk, maar leerkrachten zien yells soms als onnodig en maken zich zorgen dat yells het leerproces negatief beïnvloeden en voor onrust zorgen. Echter, yells zijn positief voor het leerproces en zorgen voor momenten van ontspanning, dus maak vooral gebruik van yells.

Bronnen

- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2
- Poster: 'Yell en juich overzicht' (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)

7. Het 'klaar-duim' gebaar wordt door leerlingen gebruikt om te laten zien dat ze klaar zijn met een taak.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Het 'klaar-duim' gebaar is een stille klassenmanagementstrategie die ontwikkeld is omdat het lastig kan zijn voor leerkrachten om te beoordelen hoe snel zij van de ene activiteit naar de andere activiteit moeten overgaan. Door het gebruik van het 'klaar-duim' gebaar kunnen leerlingen door expliciete feedback aan de leerkracht aangeven een taak afgerond te hebben.

- Om een 'klaar-duim' gebaar te gebruiken plaats een leerling zijn of haar hand om de borst met de duim omhoog.
- Wanneer ongeveer 75% van de leerlingen het 'klaar-duim' gebaar laten zien is het tijd voor de leerkracht om verder te gaan naar het volgende deel van de les. Vervolgens wordt er aan de leerlingen gevraagd om hun duim te laten zakken en kan de les vervolgd worden.

Tips

- Het 'klaar-duim' gebaar moet niet gebruikt worden om leerlingen te kiezen voor het beantwoorden van vragen of het opsteken van de vinger vervangen. Tijdens samenwerkend leren worden leerlingen om vragen te beantwoorden altijd willekeurig gekozen door middel van de 'ijslollystokjes'-methode.

Bronnen

- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

Bijlage 2 - Toelichtingen en tips bij de tweede fase van implementatie

8. Leerkrachten gebruiken Maatje-Praatje en DDU regelmatig en effectief tijdens het lesgeven.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Bij samenwerkend leren wordt er verwacht dat elke vraag gekoppeld wordt aan praten/overleggen met het maatje.

- Maatje-Praatje wordt gebruikt bij gesloten vragen en voor snelle en makkelijke vragen waar de leerlingen makkelijk het antwoord op weten. Bijvoorbeeld: "Vertel aan je maatje welke kleur de jurk van het meisje heeft."
- Denken-Delen-Uitwisselen wordt gebruikt voor complexere vragen waar leerlingen iets langer de tijd voor nodig hebben. Bijvoorbeeld: "Waarom denk je dat de jongen helemaal alleen het bos in ging? Denk zelf na over de vraag... Deel nu het antwoord met je maatje... Wissel het antwoord nu uit met de groep."
- Bij letterlijk elke vraag in de groep moet gebruik gemaakt worden van één van de twee overlegvormen. Dit zorgt ervoor dat (verlegen) leerlingen niet bang hoeven te zijn voor het uitwisselen van een antwoord met de groep (want ze worden voorbereid op het geven van een antwoord door het overleggen met een maatje).
- Leerlingen moeten deelnemen aan maatjesoverleg, gericht op de vragen van de leerkracht. De antwoorden moeten van een toepasselijk niveau zijn.

Tips

- Er is geen vaste stelregel, maar bij Denken-Delen-Uitwisselen kan men voor denken 5-10 seconden nemen, voor overleggen met het maatje is 5 seconden meestal voldoende. Wanneer leerkrachten te veel tijd geven, is dit vaak negatief voor het werktempo en gaan leerlingen bezig met andere dingen in plaats van de taak. Leerlingen moeten vaak even wennen aan dit hoge tempo.
- Het is niet nodig om alle maatjes te vragen om een antwoord. Wanneer je één of twee maatjes hebt gevraagd is het voldoende om te vragen of de andere maatjes soortgelijke antwoorden hadden en verder te gaan met de les.
- Geef voor Denken-Delen-Uitwisselen de leerlingen een specifieke taak. Bijvoorbeeld: "Jullie hebben 10 seconden en ik wil dat jullie twee oplossingen bedenken voor het probleem".
- Vergeet het gebruik van complete zinnen niet waar nodig is.
- Duidelijk uitgelegde antwoorden worden verwacht wanneer leerlingen hun ideeën delen. Stel vragen en maak gebruik van modeling om leerlingen te laten begrijpen wat nodig is. Bijvoorbeeld: "Vertel hoe Jesse zich voelt."
- Als de antwoorden niet van voldoende niveau zijn, moet je nagaan of de leerlingen wel genoeg tijd hadden om na te denken en te overleggen, maar ook of de vraag niet te moeilijk was.
- Om gevarieerde antwoorden te krijgen, moet je variëren in je vraagstelling. Vraag andere maatjes te reageren op de antwoorden en vraag bijvoorbeeld of ze het ermee eens zijn.
- Luister naar maatjes tijdens het bespreken, dit biedt belangrijke aanwijzingen van de kwaliteit van de samenwerking en hoe goed ze de opdrachten begrijpen.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Implementatielijst eerste fase
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Kaartenbakmaterialen groep 1/2 (in ontwikkeling)
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

9. Leerkrachten stellen hun vragen middels complete zinnen en modellen geschikte antwoorden om zo de structuur van het herhalen van een deel van de vraag bij het geven van een antwoord aan te leren.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Door het herhalen van een deel van de vraag, wordt het denken over het antwoord gestuurd en ondersteund ('scaffolding'). Het gebruik van deze strategie heeft veel impact op het denken, omdat het de communicatie- en taalvaardigheden van leerlingen ontwikkelt en het hun kennis van grammatica en woordenschat vergroot. Bovendien geeft het aan verlegen leerlingen en leerlingen met zwakke taalvaardigheden een manier waarop ze kunnen beginnen met het beantwoorden van een vraag en dit vergroot het zelfvertrouwen.

- Geef leerlingen de mogelijkheid om in complete zinnen te antwoorden. Als een leerling alleen het antwoord geeft, maar de vraag niet herhaalt, doe dit dan voor en laat de leerling de complete zin herhalen. Waardeer het spreken in complete zinnen met punten.
- Wanneer de leerkracht een vraag stelt, moet de leerkracht een deel van de vraag herhalen voor het antwoord. Bijvoorbeeld wanneer de leerkracht vraagt: "Wat kreeg Bas van zijn vader?", dan begint het antwoord altijd met "Bas kreeg van zijn vader ...". De leerkracht zal dit modellen totdat het voor de leerlingen routine is geworden. Leerlingen moeten ook tijdens maatjesoverleg gestimuleerd worden om te spreken in complete zinnen; hun antwoord moet geformuleerd worden als een complete en grammaticale correcte zin.
- **Leerlingen zullen na een tijd automatisch in complete zinnen antwoorden waarin een deel van de vraag herhaald wordt. Zinsconstructies zullen ook verbeteren en bewijs voor verbeterde zinnen kan worden gebruikt ter indicatie van vooruitgang.**

Tips

- Gebruik bij elke vraag die je stelt het kerndeel van de zin (sleutelwoorden), wees hierin consistent anders zullen leerlingen niet begrijpen wat er van hen verwacht wordt.
- Accepteer dat het tijd kost, maar houd de strategie vol. De benodigde herhaling van sleutelwoorden zal tijd kosten en kan het tempo van de les verlagen, maar het levert op de lange termijn veel op.
- Vergeet de leerlingen niet te waarderen met punten wanneer zij in complete zinnen spreken.
- Wanneer leerlingen over minder goede taalvaardigheden beschikken kan het langer duren voordat zij de complete zin herhalen.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Implementatielijst eerste fase
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2
- Handleidingen M3 en E3 en handleidingen bij de leesboeken B4 en M4, onderdeel 'Correcte en complete zinnen'

10. Leerkrachten gebruiken ijslollystokjes met namen om te kijken tot welk antwoord de maatjes zijn gekomen en de maatjes zijn hier goed op voorbereid.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Samenwerkend leren hanteert een 'geen handopsteken om vragen te beantwoorden'-beleid. Leerlingen worden willekeurig gekozen om vragen te beantwoorden zodat alle leerlingen een gelijke kans hebben om uitgekozen te worden. Leerlingen weten hierdoor dat zij op elk moment gevraagd kunnen worden om antwoord te geven op een vraag. Consistent gebruik van modeling, overleg met een maatje, het waarderen van goed leergedrag en het gebruik van ijslollystokjes zorgen ervoor dat leerlingen aandachtig bij de taak blijven.

- Schrijf de naam van iedere leerling op een ijslollystokje en doe deze in een pot. Kies een leerling door willekeurig een stokje te pakken uit de pot. Hierdoor zullen leerlingen gefocust blijven en leren om na te denken over een antwoord.

Tips

- Leerlingen moeten bij elke opdracht eerst de tijd krijgen om na te denken en hun antwoord met het maatje te bespreken.
- Het is belangrijk dat de leerlingen zien dat je niet kijkt naar de namen op de ijslollystokjes wanneer je er één pakt.
- Wanneer een leerling een vraag heeft beantwoord, is het belangrijk dat hij of zij ziet dat het ijslollystokje met zijn of haar naam erop terug wordt geplaatst in de pot. Zo weten de leerlingen dat er een kans is dat hun naam opnieuw wordt getrokken. Wanneer dezelfde naam vijf keer uit de pot wordt gehaald beantwoordt deze leerling vijf keer een vraag. Op deze manier verliezen leerlingen niet hun focus en aandacht tijdens de les.

Bronnen

- Pot ijslollystokjes met daarop de namen van de leerlingen
- Implementatielijst eerste fase
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

11. 'Vraag Drie voor Mij' wordt door leerkrachten gebruikt om de onderlinge betrokkenheid en ondersteuning van leerlingen te bevorderen. Het brengt effectief leren van leeftijdsgenoten tot stand en zorgt voor meer zelfstandigheid en uitgestelde aandacht.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

'Vraag Drie voor Mij' is een strategie met als doel kinderen niet lang op de leerkracht te laten wachten. Daardoor verspillen leerlingen niet te veel tijd wanneer zij niet zelfstandig uit een taak komen. In plaats van te wachten op de leerkracht moeten leerlingen groepsgenoten om hulp vragen. Hierdoor neemt de tijd waarin leerlingen bezig zijn met schooltaken significant toe en het ontwikkelt 'peer teaching'.

- Maak voorafgaand aan een taak duidelijk aan de leerlingen dat, wanneer zij vragen hebben, ze eerst drie groepsgenoten om hulp moeten vragen.
- Houd standvastig vast aan de regel. Wanneer een leerling een vraag stelt moet je altijd vragen of hij/zij drie groepsgenoten om hulp heeft gevraagd. Wanneer de leerling dit niet heeft gedaan, moet je aangeven dat hij/zij dit alsnog moet doen.
- Pas wanneer de leerling niet voldoende hulp krijgt van drie andere groepsgenoten, help je de leerling.

Tips

- Consistentie is heel belangrijk in dit geval, vooral in het begin van het jaar. Als de strategie geen stand lijkt te houden, focus je dan bewust op het blijven stellen van de vraag: "Heb je drie anderen voor mij gevraagd?" Na verloop van tijd zal de herhaling van deze vraag de norm bepalen en versterken.
- Het kan effectief zijn om een symbool voor 'Vraag drie voor mij' op te hangen ter herinnering.
- Een andere mogelijke manier om de strategie door te voeren is om er regelmatig samenwerkdoel van te maken en punten voor de samenwerkingvaardigheid 'Help elkaar' toe te kennen wanneer leerlingen zich hieraan houden.
- Wanneer volume een probleem is, focus je dan op ontwikkeling van gepaste volumenniveaus, bijvoorbeeld door het oefenen van een binnen- en buitenstem. Een laag, doelbewust fluisteren moet hoorbaar zijn wanneer leerlingen aan het werk zijn.
- Geef punten voor 'Help elkaar' wanneer leerlingen zich houden aan 'Vraag Drie voor Mij'.
- Kleuters moeten groepsgenoten die dichtbij zitten om hulp vragen en niet vrienden aan de andere kant van het lokaal.
- Minder zelfverzekerde kleuters kunnen extra ondersteuning en modeling nodig hebben bij het leren vragen om hulp van groepsgenoten. Daarnaast moeten zij leren inschatten wanneer de vraag voor een volwassene bedoeld is (bijvoorbeeld als ze zich niet lekker voelen).

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

12. Spreektijd van leerlingen is gelijk aan, of meer dan spreektijd van leerkracht. Iedere leerling moet betrokken zijn in een maatjesoverleg als spreker of actieve luisteraar gedurende de helft van de lestijd.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Leerkrachten zijn over het algemeen praters! Een probleem dat zich hierbij kan voordoen is dat leerlingen het moeilijk kunnen vinden om zich te concentreren en effectief te luisteren, zeker in het geval van jonge kinderen door hun korte concentratieboog. Bij het samenwerkend leren stimuleert de leerkracht leerlingen om actief te participeren in het leerproces door gebruik te maken van maatjesoverleg. Hierdoor is de rol van de leraar vaak faciliterend ten aanzien van het leerproces.

- Leerkrachten moeten proberen slechts 15 minuten per uur klassikaal les te geven.
- Leerkrachten moeten voortdurend modellen, begeleiden, ondersteunen en expliciet lesgeven, maar daarnaast moeten zij ook aandacht hebben voor maatjesoverleg en samenwerking.
- Leerlingen moeten ten minste de helft van de lestijd betrokken zijn bij een maatjesoverleg.

Tips

- Het zal tijd kosten voordat je gewend bent aan het neerleggen van het leerproces bij de maatjes. Je vaardigheid bij het inzetten van het samenwerkend leren bij het leerproces zal toenemen wanneer je vooruitgang ziet in de samenwerkvaardigheden van de leerlingen.
- Reflecteer op jezelf! Denk na over de lengte van je instructies. Was alles wat je genoemd hebt nodig? Was er genoeg tijd voor maatjesoverleg? Waren de leerlingen de hele tijd gefocust? Was jij als leerkracht gefocust op de leerdoelen en ben je hier niet onnodig van afgeweken?
- Een goede planning van de les is erg belangrijk. Wees gefocust op wat je de leerlingen wilt leren en hoe je dit wilt bereiken. Probeer zo min mogelijk elementen toe te voegen, mocht je dit toch willen doen bedenk hier dan creatieve manieren voor. Als je bijvoorbeeld leerlingen extra uitleg wilt geven over onbekende woorden, dan kan het gebruik van video's en foto's een manier zijn om dit in een zo kort mogelijke tijd te doen.
- De kwaliteit van een les moet je beoordelen aan de hand van betrokkenheid van de leerlingen tijdens het leerproces en de vooruitgang van leerlingen en niet aan de hand van de tijd die je als leerkracht klassikaal spreekt.
- Houd de tijd die je klassikaal spreekt in de gaten. Veel leerkrachten spreken langer klassikaal dan dat ze zelf denken. Ook kun je iemand je les laten observeren en vragen of diegene je spreektijd wil bijhouden.

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Time-timer/stopwatch

13. Leerkrachten geven de ruimte voor gesprekken tussen maatjes om zo het beheersen van de leerdoelen te bevorderen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Deze overlegvorm kan lijken op de eerdergenoemde samenwerkvormen Maatje-Praatje en Denken-Delen-Uitwisselen, maar er is een significant verschil. De focus hier is hoe een goed maatjesoverleg ervoor kan zorgen de leerdoelen onder de knie te krijgen. Deze overlegvorm geeft maatjes de mogelijkheid om door te praten naast het gebruik van DDU en de klassikale uitwisseling. Bij letterlijk elke vraag kan maatjesoverleg ingezet worden om antwoorden te bespreken.

- Zorg ervoor dat de leerdoelen van de les duidelijk zijn voor de leerlingen. Bij de kleutergroepen kunnen dit hele simpele doelen zijn ("leg de blokjes op volgorde van groot naar klein"), maar ze moeten hoe dan ook expliciet zijn.
- Zorg ervoor dat maatjesgesprekken worden gebruikt om de antwoorden op iedere vraag te bespreken.
- Zorg ervoor dat vragen zich focussen op ontwikkeling van de vaardigheden in de leerdoelen van de les.
- Het moet duidelijk zijn tijdens de les dat:
 - opdrachten bestaan uit een geschikte hoeveelheid uitdaging.
 - alle kinderen de opdracht succesvol moeten kunnen voltooien.
 - er bewijs moet zijn dat de leerdoelen bereikt zijn.
 - leerlingen evenveel of meer praten dan leerkrachten.

Tips

- Bereid vragen en discussiepunten voor maatjes van tevoren voor op basis van de kennis die je hebt over het huidige niveau van leerlingen ten aanzien van hun begrip van de leerdoelen.
- Verander vragen en discussiepunten eventueel tijdens het evalueren van de antwoorden en reacties van leerlingen in de les.
- Wanneer leerlingen met maatjes werken en je algemene misopvattingen opmerkt kan het handig zijn om dit klassikaal te bespreken, gebruik voor meer aandacht en effectiviteit het stiltegebaar hiervoor.
- Zorg ervoor dat er een juiste balans is tussen de spreektijd van de leerkracht en leerling.
- Als het nodig is kan de leerkracht extra ondersteuning bieden aan maatjes met zwakkere leerlingen, maar dit moet de samenwerking niet onderuithalen.

Bronnen

- Time-timer/stopwatch
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

Bijlage 3 - Toelichtingen en tips bij de derde fase van implementatie

14. Nadat leerlingen met maatjes hebben overlegd (DDU), volgt klassikale uitwisseling waarbij leerlingen willekeurig worden geselecteerd om het maatjesduo te vertegenwoordigen. Punten worden toebedeeld en successen worden gevierd.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- De leerkracht selecteert leerlingen willekeurig om het maatjesduo te vertegenwoordigen.
- De leerkracht motiveert leerlingen om de ideeën te delen.
- De leerkracht benadrukt de verantwoordelijkheid van de maatjes voor het succes van elke leerling.
- De feedback van de leerkracht verbindt de kwaliteit van het antwoord van een leerling met de voorbereiding van de maatjes op de klassikale uitwisseling.
- De leerkracht waardeert een goede samenwerking altijd met het geven van punten.
- De groep en de maatjesduo's weten hoe en waarom ze de punten hebben verdiend.
- Alle leerlingen krijgen gedurende de week de mogelijkheid om geselecteerd te worden tijdens de klassikale uitwisseling (door de willekeurig gegeven beurten).

Tips

- Observeer regelmatig de kwaliteit van het samenwerken tijdens het maatjesoverleg. Luister en kijk goed om te zien met welke samenwerkvaardigheid de groep nog moeite heeft.
- Kijk naar de mate waarin de ijslollystokjes met namen ingezet worden bij het geven van willekeurige beurten.

Bronnen

- Implementatielijst eerste en tweede fase
- Aantekeningen van de observatie
- Pot ijslollystokjes met daarop de namen van de leerlingen
- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Placemats Samenwerkvaardigheden
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

15. Tijdens klassikale uitwisseling vatten leerkrachten samen, tackelen ze misconcepties of onjuistheden en zetten ze aan tot denken door gerichte vragen te stellen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- De leerkracht gebruikt tijdens klassikale uitwisseling opmerkingen die gedeeld zijn door willekeurig geselecteerde leerlingen om een overzicht te geven van belangrijke punten die leiden tot beheersing van lesdoelen.
- De leerkracht gebruikt klassikale uitwisseling om te bespreken wat voor bijzonderheden/zorgen hij/zij heeft opgemerkt tijdens het maatjesoverleg. De leerkracht breidt het denken van leerlingen uit met bedachtzame vragen die analyse, synthese en evaluatie vereisen.
- De leerkracht vat het lesbegrip van leerlingen samen en corrigeert het.
- De leerkracht gebruikt klassikale uitwisseling voor instructiedoeleinden, terwijl de focus blijft op de leerling en op de resultaten van het maatjesoverleg.

Tips

- Observeer regelmatig de kwaliteit van het samenwerken tijdens het maatjesteamoverleg.
- Stel vragen aan de maatjesduo's om tot de kern van het probleem te komen.
- Geef ruimte om de ideeën en zorgen - die ontstaan zijn tijdens een maatjesoverleg - uit te wisselen met de groep en laat de andere maatjesduo's tips en tops geven. Model eventueel goede samenwerkvaardigheden.
- Vat steeds hardop goede ideeën/antwoorden samen die door een maatjesduo gegeven worden en verbind hier het geven van groepspunten aan.

Bronnen

- Eventuele aantekeningen van de observatie
- Placemats Samenwerkvaardigheden
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

16. Leerkrachten stimuleren en motiveren leerlingen om het samenwerken te verbeteren door het gebruik van punten.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- De leerkracht kiest een samenwerkdoel (voor verbetering) per week.
- De behaalde punten behorende bij de doelen worden opgeschreven op een puntenlijst bij de samenwerkpot.
- De leerkracht helpt leerlingen om hun prestaties te overdenken en te begrijpen hoe de scores aan elkaar gerelateerd zijn (goede maatjesprestaties bij het maatjesoverleg zouden moeten leiden tot goede individuele overlegprestaties).
- Motivatie voor het stellen van doelen kan beginnen met een focus op het behouden van goede resultaten bij het maatjesoverleg.
- De leerkracht begeleidt leerlingen stapsgewijs met het stellen van doelen ter ondersteuning van de prestaties op lange termijn.

Tips

- Registreer de behaalde doelen.
- Maak de behaalde punten bij een doel inzichtelijk voor de groep. Dit kan eenvoudig gedaan worden door de punten middels het zetten van streepjes/rondjes/stempels o.i.d. op de puntenlijst bij de samenwerkpot.

Bronnen

- Leerkrachtregistratie behaalde doelen
- Puntenlijst bij de samenwerkpot
- Implementatielijst eerste en tweede fase
- Placemats Samenwerkvaardigheden
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

17. De leerkrachten modelen de vaardigheden die nodig zijn om aan de slag te kunnen samen met andere leerlingen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

- Leerlingen worden aangemoedigd en geholpen om de verantwoordelijkheid te nemen om voor zichzelf te zorgen tijdens dagelijkse routines.
- Leerkrachten plannen en modelen activiteiten waarbij leerlingen samen moeten werken.

Tips

- Model strategieën en samenwerkvaardigheden gedurende de hele les:
 - verplaats je in het denkproces van de leerling
 - denk hardop vanuit de ik-vorm
 - houd het kort, beperk wat je zegt
 - zeg waarom je iets denkt: leg een relatie met de tekst
- Spreek verwachtingen uit gedurende de hele les.
- Bespreek de samenwerkvaardigheden nogmaals met de leerlingen.
- Maak gebruik van collegiale consultatie en observeer het modelen van de leerkracht.

Bronnen

- Implementatielijst eerste en tweede fase
- Placemats Samenwerkvaardigheden
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

18. Leerkrachten faciliteren maatjesoverleg en leerling interacties door herhaling van de opdracht, het stellen van vragen, het uitbreiden van de vragen en het uitdagen van de maatjes om de diepte van de discussie te vergroten en individuele vooruitgang te garanderen. Belangrijk hierbij zijn de kwaliteit van het overleg, uitdagende vragen en het benadrukken van de meerwaarde van samen tot een oplossing te komen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Leerkrachten vragen zich soms af wat hun rol is wanneer er in maatjesduo's wordt gewerkt. De rol van de leerkracht is actief te ondersteunen of de leervooruitgang te stimuleren en te maximaliseren.

- Dit is een goede gelegenheid om de leervaardigheden, feitelijke kennis en samenwerkvaardigheden van leerlingen te beoordelen.
- Het niveau van maatjesoverleg kan verbeterd worden door inmenging van de leerkracht. Hierbij kan men denken aan het stellen van sleutelvragen en de leerlingen eraan te herinneren om bepaalde vaardigheden te gebruiken voor het maken van connecties.
- De leerkracht neemt vaak deel aan maatjesoverleg, maar moet dit niet overnemen en 'les gaan geven'.
- Leerlingen zullen de leerkracht niet snel vragen stellen vanwege het gebruik van de 'Vraag Drie voor Mij'-strategie. Zij kunnen wel de leerkracht betrekken in het overleg en luisteren naar de adviezen en aanwijzingen die de leerkracht biedt.

Tips

- Wanneer de leerkracht van mening is dat er een algemeen punt besproken moet worden dat van toepassing is voor de hele groep, dan kan de leerkracht door middel van het stiltegebaar de aandacht van leerlingen krijgen en dit bespreken voor een succesvol verloop van de taak.
- Leerkrachten moeten zich geen zorgen maken om het feit dat zij niet voor de groep staan en klassikaal lesgeven. De kwaliteit van de les wordt immers bepaald door de vooruitgang en de taakgerichtheid van de leerlingen.
- Vergeet niet om erkenning uit te spreken en punten te geven wanneer leerlingen goed bezig zijn met de taak.
- Dit is een goede gelegenheid om met maatjes verbeterpunten en focuspunten te bespreken en de manieren waarop dit te bereiken is. Het kan gaan om maatjes die problemen ervaren, maar ook om maatjes die het goed doen en naar hogere doelen en vaardigheden toe kunnen werken.
- Geluidsoverlast kan een probleem zijn. Een bewust gebruik van een 'overlegstem' moet te horen zijn in de groep. Wanneer het te stil is kan dit juist duiden op weinig overleg. Wanneer er sprake is van geluidsoverlast kan de leerkracht bespreken wat een juist volume is voor het overleg met maatjes.
- Leerkrachten moeten de problemen die zij tegen kwamen eerlijk bespreken met de groep (problemen moeten wel als algemene punten worden besproken en niet specifiek gericht op maatjes of een individu). De leerkracht kan vervolgens modelen hoe leerlingen kunnen verbeteren in een bepaalde vaardigheid of om vooruitgang te boeken in leergedrag. Het gebruik van modeling maakt het voor de leerlingen duidelijker om te begrijpen hoe zij hun vaardigheden kunnen verbeteren.

- Tijdens de evaluatie van een maatjesoverleg moet de leerkracht verwijzen naar specifieke overlegpunten, inventieve ideeën vieren en deze gebruiken om verder overleg te stimuleren.

Bronnen

- Implementatielijst eerste en tweede fase
- Placemats Samenwerkvaardigheden
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

Disclaimer

De inhoud van deze handleiding is het werk van Success for All - Nederland medewerkers van het GION, Rijksuniversiteit Groningen. De inhoud hiervan is vertrouwelijk en mag alleen gebruikt worden door scholen en leerkrachten die toestemming hebben vanuit Success for All - Nederland om met het programma te werken.
